

GEOSTRATEŠKO ZNAČENJE TIBETA

KRISTIJAN BRKIĆ

UVOD

Tibetanska je visoravan prostor od 1,2 mil. km² omeđen na sjeveru Kun Lun gorjem, na zapadu gorjem Karakoram, na jugu Himalajom te na istoku rijekom Jang Ce. Prosječna visina mu je 4500 m/n.m.

U proteklih nekoliko stoljeća Tibet je strateški najvažnije neosvojeno područje Azije. Smješten je u unutrašnjosti (*hartland*), na dodiru južne, jugoistočne, istočne i sjeverne Azije. Država koja kontrolira Tibet ima najpovoljniju stratešku točku s koje može prijetiti okolnim velikim silama.

Tvrdo glava zatvorenost teokratskog Tibeta za strance uspjela je do početka 20. stoljeća zadržati moćne susjede izvan svojih granica. Tada počinje nadmetanje između Velike Britanije, Rusije i Kine za "krov svijeta".

"VELIKA IGRA"

Da bi se potpuno shvatila situacija u kojoj je Tibet danas, potrebno je vratiti se na prijelaz 19. u 20. stoljeće.

U to doba tri velika imperija pokazuju zanimanje za ovaj prostor - Kina, Velika Britanija i Rusija. Očito je da njihove težnje nisu bile usmjerene na prirodna bogatstva jer su ona minimalna. Velike imperijalne sile težile su pridobiti Tibet radi strateške premoći koja proizlazi iz njegova smještaja u srcu Azije. Glavni takmaci su tada bili Velika Britanija i Rusija. Njihovo suparništvo nikad nije doseglo točku stvarne borbe. Umjesto toga, bio je to niz poteza i protupoteza na strateškim teritorijima koji su odjeljivali njihove utjecajne zone. Zato je britanski pisac Rudyard Kipling tu konfrontaciju nazvao "velika igra".

Kina tada nije imala aktivne uloge u borbi za teritorij nego se oslanjala na svoje

višestoljetne veze s Tibetom. Za Kinu je taj prostor bio važan iz vojnostrateških razloga. Zaposjedajući granice Tibeta dobila bi reljefni ekvivalent Velikom zidu; Himalaja, Karakoram i Pamir su prirodne barijere prodoru s juga i zapada. Velik i brz neprijateljski prodor onemogućuju teška prohodnost i nepovoljne vremenske prilike. Taj se prostor može braniti manjim brojem vojnika osiguravajući važne prijevoje.

Dok državno razjedinjen prostor Indokine za Kinu nije značio opasnost, Indija je, zbog svoje veličine i snage, bila potencijalni izvor problema. Došavši do Himalajskog gorja Kinezi bi umanjili potencijalnu opasnost.

Ujedinjeni u vjeri, Pakistan i Afganistan potpomognuti Iranom, također su mogli biti prijetnja. Braneći se s Pamira i Karakorama Kinezi bi se lagano oduprli invaziji. Iz toga proizlazi da je Tibet Kini trebao radi osiguranja granica unutrašnje Kine od mogućeg indijskog ili islamskog prodora.

Ujedinjeno Kraljevstvo je imalo velik utjecaj na sudbinu Tibeta. Tada, kao i kasnije, izostala je stvarna pomoć Britanaca. Dva su razloga zašto se Ujedinjeno Kraljevstvo zanimalo za Tibet. Posjedujući visoravan imali bi strateški važan prostor za obranu svoga glavnog izvora bogatstva - Indije. Britanci su znali da je Tibet mnogo važniji Kinezima nego njima samima. Posjedovanje Tibeta dalo bi im veliku prednost u pregovorima o jačanju trgovačkog utjecaja Velike Britanije tada još ograničenom samo na Hong Kong. Za uzvrat bi im Britanci prepustili Tibet.

U osnovi britanskih težnji osim strateškog pitanja bila je i ekonomska računica.

Rusko je carstvo 1649. godine zahvaćalo cijeli Sibir do pacifičke obale. Od tada do početka 20. stoljeća širi se prema jugu na račun Mongolije i Kine. U ta tri stoljeća rusko je carstvo raslo brzinom od 88 km² dnevno. Do

početka 20. stoljeća pridružuje i srednjoazijske države. Time se stvara jaka osovina ruske države od Europe do Tihog oceana. Uspješnim širenjem na srednjoazijske države javlja se misao o razvijanju druge osovine. Ona bi učvrstila Rusiju kao glavnu silu cijelog euroazijskog kontinenta. Osovina SZ - JI, od istočnoeuropske nizine do istočnog Tibeta osigurava Rusiji veliki prostor s kojega može zaprijetiti i najvećim suparnicima. Posjedujući Tibet zaštićena je od potencijalnih neprijatelja - Indije i Islama. Velika je i mogućnost reljefno neometanog prodora u meki trbuh Kine te donekle i Indokine.

Indijski potkralj, lord Curzon je krajem 19. stoljeća dobio informacije kako se Kina voljna odreći svoga utjecaja u Tibetu u korist Rusije. Zauzvrat je tražila priznavanje suvereniteta svojih granica. Britanci su znali da je Lhasa primila rusku misiju i da je ruski savjetnik bio u Lhasi. Taj savjetnik je bio Arguan Dordžijev. Rođen kao Burjat - Mongol, u mladosti je učio za budističkog redovnika, pa je bez teškoća uspio stići do Lhase. Tamo se brzo uspinjao u dvorskoj hijerarhiji sve do željenog položaja - tutora mladog Dalai Lame. Dordžijev je govorio dječaku da je car Nikola II. Budist te da će obraniti Tibet od nasrtljivih Britanaca. Bio je tako uvjerljiv da je 1902. Dalai Lama pomišljao da posjeti Petrograd, a poodmakli su i planovi o povezivanju Rusije i Tibeta jednim krakom transsibirske željeznice.

Da bi problem srezali u korijenu, Britanci šalju 1903. preko Sikkima ekspediciju pod vodstvom Francisa Younghusbanda. Došavši do Lhase saznali su da su Dalai Lama i ruski savjetnik prebjegli u Mongoliju. Britanci su ipak uspjeli potpisati dogovor s ovlaštenim predstavnikom - regentom. Ugovorom su Tibetanci odustali od ruskog prijedloga a za uzvrat su im Britanci obećali potporu glede autonomije. Tri godine kasnije, Britanci su potpisali drugi sporazum s Manchu dinastijom, u kojem priznaju pravo Kine nad Tibetom. Time je izigran dogovor s Tibetom. Time je službeno prestala "velika igra" u srednjoj Aziji. Ti su događaji onemogućili ruski prodor u unutrašnjost Azije i takva se ideja više nije javljala.

Uskoro izbija prvi svjetski rat, dolazi do pobjede komunizma u Rusiji i Kini te slijedi drugi svjetski rat. Burna događanja prve polovice 20. stoljeća skrenula su pažnju svijeta s Tibeta i on se razvijao samostalno kao teokratska država. Povijest ih je naučila da velike sile ne drže puno do njihove nezavisnosti pa su potpuno zatvorili granice svim strancima.

Pošto je Mao Zedong preuzeo vlast u Kini, 30 000 kineskih vojnika zauzelo je 7. 9. 1950. cijeli tibetski prostor. Apel Tibeta da se o njihovu problemu raspravlja u UN spriječili su Velika Britanija i Indija. Ti tradicionalni prijatelji Tibeta uplašili su se trgovačkih sankcija Kine. Primirje se na Tibetu održalo do 1959. godine kada dolazi

Sl. 1. Potala - zimska rezidencija Dalai Lame u Lhasi, danas u funkciji parlamenta Autonomne pokrajine Xizang (Tibeta)

Sl. 2. Tradicionalno gospodarstvo i s njime povezan način života - čuva narodnosnog identiteta Tibetanaca

do ustanka. Kinezi su ustanak ugušili u krvi - samo su u Lhasi za tri dana ubili 10 000 - 15 000 Tibetanaca. Kinesko "oslobođenje" je u konačnici dovelo do 1,2 milijuna tibetanskih žrtava, uništenja tradicionalnog načina života, bijega XIV. Dalai Lame u Indiju i do uništenja gotovo svih povijesnih i religijskih građevina na visoravni.

Glavni su krivci bili kineski šovinisti i društveno ludilo poznato pod imenom *Kulturna revolucija*. Takvo je stanje potrajalo do Maove smrti 1979. godine. Čitav niz pogrešnih gospodarskih mjera (npr. uvođenje pšenice umjesto otpornije raži, prisiljavanje nomadskih stočara na stacionaran uzgoj) doveo je do pretjeranog korištenja zemlje i rezultirao je višegodišnjim gladovanjima. U 80-im i 90-im godinama dolazi do liberalizacije, povrata određenih religijskih sloboda, no sve pod budnim okom sveprisutne vojske.

Danas je Tibet (Chinghai) autonomna pokrajina u Kini sa 2,3 milijuna stanovnika (1992.). Han Kinezi čine većinu stanovništva i drže sve administrativne funkcije. Većina Tibetanaca živi na selu a četvrtina su nomadi. Liberalizacijom društva polako se vraćaju tradicionalnom načinu života i religija ponovno postaje središnji dio njihova života. Dalai Lama širi istinu o Tibetu po cijelom svijetu. Kao priznanje za njegove napore 1989. dodijeljena mu je Nobelova nagrada za mir. Svaki je pokušaj pregovora s Kinom do sada prošao bez uspjeha.

BUDUĆNOST TIBETA

Uza sve napore i medijsku prisutnost Dalai Lame te naklonost svijeta, velike promijene je teško očekivati. Kina se brzo razvija i njezin značaj gospodarskog partnera velikih sila joj pruža osiguranje. Sigurna je da se pitanje Tibeta neće postavljati kao ultimatum nego više kao prijekor nedovoljnjoj razini demokracije. Iluzorno je u bliskoj budućnosti očekivati samostalnost Tibeta. Značajan bi uspjeh predstavljao povratak Dalai Lame kao religijskog, no za sigurno ne kao nekoć i političkog vođe.

Za budućnost Tibeta mnogo je važniji jedan drugi proces. Onjemu je već rečeno spominjući da je u Tibetu više Han Kineza nego li Tibetanaca. Službena Kina poriče politiku Han imigracije u Tibet. Kineski podaci tvrde da u Lhasi živi svega 12% Han Kineza, no u stvarnosti ih ima oko 50%. Mogu se primijetiti brojna nova naselja u kojima žive isključivo Kinezi. Država pruža poticaj naseljavanju ukidanjem politike jednog djeteta, većim plaćama i osiguranim radnim mjestima. Proces kineske imigracije - *sinicizacija*, ima vrlo pogubne posljedice. Postajući manjina na vlastitu teritoriju Tibetanci će sve više napuštati tradicionalni način života i priklanjati se dominantnim kineskim vrednotama, iako se ne zasniva na sili, kao što je to bio slučaj kod Kulturne revolucije, "puzeća kinezacija" još teže pogađa tibetanski narod jer su posljedice tog procesa dugotrajne.

Zbog brojnosti stanovništva, Kini je Tibet jednako važan kao strateško područje, ali i kao prostor budućeg naseljavanja prekobrojnog stanovništva.

ZAKLJUČAK

Zbog smještaja "na krovu svijeta" i rubnoga geografskog položaja, rijetko naseljeno područje tibetanske visorani stoljećima je živjelo u izolaciji. Porastom nadmetanja za interesne sfere u 19. stoljeću oko toga strateški sve zanimljivijega prostora počeli su se sučeljavati interesi triju velikih sila - Ujedinjenoga Kraljevstva, Rusije i Kine. Ne mogavši nametnuti vlastite interese, a radi međusobnog neutraliziranja, Ujedinjeno Kraljevstvo i Rusija 1907. godine Tibet su prepustile Kini.

Unatoč formalnom kineskom suverenitetu, do sredine stoljeća Tibet se razvijao kao gotovo samostalna teokratska država. Nakon velike kineske revolucije i na tom je području uvedena vojna vlast kojom je počelo sustavno potiranje

narodnosne samobitnosti Tibetanaca. Nasilna kinizacija izazvala je separatističke težnje kod autohtonog stanovništva, oličene u liku i djelu Dalaj Lame. S druge pak strane, pojačana unitaristička politika kineske vlasti doživjela je svoj vrhunac za vrijeme *Kulturne revolucije* u tijeku druge polovice sedamdesetih godina.

U suvremenom razdoblju Tibet je ustrojen kao autonomna pokrajina - Xizang, ali pod čvrstim nadzorom središnje kineske vlasti. Glavni instrument njezine brže integracije u gospodarsko-socijalni život Kine je imigracija Han Kineza. Osim što je oslonac vlasti u provođenju državne politike, to je stanovništvo i čimbenik aktualne kulturne preobrazbe Tibeta.

Kao istaknuti dio *hartlanda*, s važnim kon-taktno-spojnim položajem između država južne i središnje Azije, Tibet u postojećim poličko-geografskim odnosima ima izuzetno veliko geostrateško značenje. No, malo je vjerojatno da će Kina, kao sve izrazitiji faktor globalne politike, dopustiti izdvajanje tako golemoga i višestruko važnog dijela državanog teritorija.

LITERATURA

Booz, E. B. (1986.): Tibet: A Complete Guide, Passport Books, Hong Kong.

Levy, P. (1996.): Tibet, Cultures of the World, Times Books International, Singapore.

McCue, G. (1991.): Trekking in Tibet, The Mountaineers, Seattle.

Skupina autora (1995.): Geografija svijeta, knjiga treća, Seljačka sloga, Zagreb.

Skupina autora (1980.): Povijest otkrića i istraživanja, Tajanstveni kontinent, Mladinska knjiga, Zagreb.

Taylor, C. (1995): Tibet, Lonley Planet Publications, Hawthorn.